

Dilin kemiği var

HASAN BÜLENT
KAHRAMAN

Barthes, 'Yazının Sıfır Derecesi' ile 'Göstergebilimin İlkeleri' isimli ve yazdığı her şey gibi çekici olan kitaplarında dil - sistem

ilişisini deşerek çok önemli bir sonuca varır. Sözcükler birer gösterge (im - işaret) dil ise bir sistemdir ve doğal sistem yoktur. Sistem daima kurulmuş bir yapıdır ve o da sınıfsal, toplumsal, tarihsel yapıyla alttan alta bağlıdır. Oysa Türkiye'de dil sorunu sistemle olan ilişkisi yönünden hiç ele alınmamaktadır.

Dil 'sorunu', başlangıçta sözcüklerin 'etnik' kökleriyle ilgiliydi ve bir nokta unutulmuştu: Gene Barthes'tan biliyoruz ki, sözcük tek başına hiçbir şey ifade etmez. Sözcüğü 'yenilemek' yalnızca boş ve ancak ideolojik bir çabadır ki Türkçeleştirme toplumun ulus devlete geçerken yaşadığı bir evredir. O sistematığın çatladığı yerlerde geriye dönüşler de başlamıştır.

İkincisi, Türkiye, yazılı kültürü yaşayan bir ülke değildir. Çok yanlış, çok acı bir biçimde bu kültürü oluşturmadan toplum görsel kültüre geçmiştir. Özellikle yazılı basının görsel basınla olanaksız bir rekabet içine girmesiyle bu oluşum güçlenmiştir ve dil bilinci giderek kaybolmaktadır.

Bu, aslında devletin bilinçli - bilinçsiz desteklediği bir durumdur. Çünkü, 'resmi devlet', dilin güçlenmesinden, dilin belirlediği bilincin etkinleşmesinden çekinir. Dilin bizatihi varlığının ideolojik bir boyut içerdiğinin bilincindedir. Bu amaçla, dilin varlık koşulu haline geldiği iki alanı, edebiyat ve felsefe, ortadan kaldırmaya çalışır. O arada toplumsal planda gelişen lumpenleşmenin ve burjuvazinin dili derinden etkilediği saptanmalıdır. Birisi dili yeni sözcüklere, anlam ve ifade boyutlarına taşımakta, öteki, dili yeniden geçmiş birikim ve duyarlılığıyla uyuşturmaya çalışmaktadır.

Son nokta şudur: Dildeki dönüşümün insanın varlığıyla, öznesiyle olan bir yanı da vardır ve bugün 'yanlış' diye görülen çoğu oluşum bu gerçekten türemektedir. Bu da kendisini sanırım en çok yardımcı fiil kullanımının ağırlık kazanmasında ve daha karmaşık cümlelerin kurulmasında göstermektedir. Epeydir üstünde düşündüğüm bu oluşumlarla ilgili olarak ben kendi payıma şöyle 'spekülatif' bir açıklama bulabildim.

Bilindiği gibi Türkçede fiiller aslında geçişsizdir, doğrudan özneye ilgilidir ve tümcenin sonunda yer alırlar: "Ali geldi." Yardımcı fiiller ise ad soyundan gelen sözcüklere eylem katan fiillerdir: "Yolcu etmek, memnun olmak, hasta etmek..." Öznenin ediminin nesneye kaydığı durumlara ise geçişli fiiller denir ve bu özel bir durumdur. Örneğin "Ali kitabı okudu" böyle bir cümledir. Özne Ali'yle, nesne kitap arasında fiile dönük bir ilişki vardır. Oysa son zamanlarda giderek artan oranlarda 'bekleme yapmak', 'çıkış yapmak', 'değerlendirme yapmak' diyoruz; nesnenin öne çıktığı bir kullanımı geliştiriyor, dilde olmayan yardımcı fiiller üretiyoruz. Bu 'yanlışlığın' kökeninde nesneye eylem (fiil) yaptırmak yatmaktadır. Biz ise edimi yalnızca öznenin - insanın üreteceğini varsayıyoruz.

Bu yapı, belli ki öznenin ağırlık taşıdığı, onun dünya nesnelere ve durumlar karşısında egemen olduğu dönemin bir dışavurumudur. Doğu kültürlerinin dünyayı algılamasıyla doğrudan ilişkili bir olgudur. Oysa teknolojinin gelişimi nesneyi öne çıkarmaktadır, fiili gerçekleştiren artık özne - insan değil makine - nesnedir. Öylelikle de dil zorlanmakta, yeni kullanımlar ve bileşimler üretmektedir. İkincisi, Türkçe gene fiil kuruluşu bakımından çok 'keskin' bir dildir. "Geldi, yedi, sevdi" deriz. Oysa, dünya artık bu kadar keskin edimlerle değil, dolaylı, esnek, karmaşık bir sistem ve davranış biçimiyle belirlenmektedir. Öyle olunca da herhangi bir cümle o karmaşayı yaratacak biçimde açılımlar göstermekte, aynı anda birkaç zamanı, eylemi, nesneyi kapsamaktadır.

Bütün bunları yok sayarak dili bir 'doğru - yanlış cetveli'ne indirgemek mümkündür. Tüm bu yeni oluşumları 'konvansiyonel' bir yapının içinden görüp reddetmek de doğaldır. Ne var ki gene Barthes'tan ve hatta ondan önceki yapısalıcılardan bu yana biliyoruz ki dilin 'fiili' durumu, tüm aşamalarıyla birlikte bir 'söylem' geliştirmektedir ve o söylem içinde yaşanan gerçekliğin bir dışavurumudur. Dolayısıyla hem dilde 'yanlış yanlış' bulunmaz, aksine dilin mantığı yanlışlarında gizlidir, hem de sorun galiba bunca yanlış / ışın yaşandığı Türkiye'yi dilden, dili Türkiye'den okumamaktır.